

JYX

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kallio, Eeva K.; Heinonen, Olli-Pekka

Title: Viisaus

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Tekijät ja oikeudenhaltijat 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kallio, E. K., & Heinonen, O.-P. (2023). Viisaus. In R. Foster, H. L. T. Heikkinen, C. Nyberg, A. Saari, & A. O. Salonen (Eds.), *Kertomuksia kestävästä elämästä* (pp. 128-143). Into.
<https://www.haaga-helia.fi/fi/kestava-elama>

Viisaus

EEVA K. KALLIO & OLLI-PEKKA HEINONEN

Dosentti Eeva K. Kallio ja IBO:n (International Baccalaureate) pääjohtaja Olli-Pekka Heinonen keskustelevat kestävän kehityksen ja eettisyyden teemoista, viisauden ja itsekasvatuksen näkökulmista.

EEVA:

Olemme tutustuneet eräässä työryhmässä, joka käsittelee inhimillisen kasvun merkitystä ajassamme. Nyt haluaisin jatkaa kanssasi keskustelua ajankohtaisista, todella tärkeistä käsitteistä, kuten kestävä kehitys, eettisyys ja itsekasvatus ja tarkastella niitä erityisesti viisauden hyveen kautta. Tiedän, etteivät nämä ole helppoja käsitteitä. Olen ollut paljon tekemisissä viisauden käsitteen kanssa viime vuosina. Se on tutkimuksessa noussut tärkeäksi kohteeksi, eikä vähiten sen vuoksi, että globaalisti elämme monien suurten riskien aikakautta. Millä tavoin sinä määrittelisit näitä? Miten ne sinulle näyttäytyvät?

OLLI-PEKKA:

Käsitteiden määrittely onkin varsin haastava rasti. Juristi minussa pitää määrittelyistä, mutta olen alkanut suhtautumaan määrittelyihin kriittisesti niihin sisältyvän ehdottomuuden takia. Määrittelyt tietysti helpottavat vuorovaikutusta ja yhteiseen tavoitteeseen pyrkimistä, mutta toisaalta pakenevat myös todellisuutta.

Viisaus on ymmärrystä siitä, miten tehdä eettisesti kestäviä ratkaisuja parhaan käytettävissä olevan tiedon pohjalta kussakin kontekstissa. Viisaus on prosessuaalista. Viisaus alkaa itsensä tuntemisesta, siitä miten yksilönä ja suhteessa toisiin ja kulttuuriin toimii. Viisauteen on tietoisesti kasvettava, se ei ole synnynnäistä.

EEVA:

Mielestäni viisaus on yhtäältä tiedollinen, toisaalta kokemuksellinen ilmiö, linkittyen vahvasti eettisyyteen. Tietoinen

kasvaminen viittaa mielenkiintoisesti – jos ymmärrän oikein – siihen, että ihmisen on tahdonalaisesti työskenneltävä viisastuakseen. Määritelmä osuu varsin hyvin psykologiainkin piirissä vallitseviin määritelmiin. Psykologiassa nähdään, että ihmisen on viisaasti yhtäältä työskenneltävä itsensä kanssa ja toisaalta oltava sosiaalisesti herkkä. Viisaus ei ole joko–tai-ilmio: Se ei tarkoita, että vain sosiaalinen tai yhteiskunnallinen toiminta olisi viisasta. Myös omaa henkilökohtaista ajattelua ja toimintaa on tarkasteltava niin rehellisesti kuin pystyy. On myös virheellistä luulla, että psykologia olisi vain yksilökeskeistä. Yksi tärkeimmistä osa-alueista siinä on sosiaalipsykologia, eli teorit siitä, kuinka olemme ja elämme erilaisissa ryhmissä. Jos vilkaisee uusimpia kirjoja viisaustutkimuksesta, huomaa tällaisten ajatusten lisääntyneen.¹ Ihmistä laajempi näkökulma tulee esille ympäristöpsykologiassa, joka linkittyy luonnollisesti myös kestävään kehitykseen².

Kontekstiriippuvaisuus on mielenkiintoinen ilmiö. asiat tulevat usein paljon ymmärrettävämmäksi, kun niitä arvioi kuhunkin tilanteeseen, historian kauteen tai vaikkapa valtavirtakulttuuriin suhteutettuna.

OLLI-PEKKA:

Ihmisen viisaus ei periydy, vaan se on tietoisien ponnistelun saavutus. Kyse on elämisen taidosta, joka kytkeytyy samalla elämän tarkoitukseen. Ei viisaus ole minulle sitä, että tietää

---

1 esim. Sternberg & Glück, 2018; Sternberg, Nussbaum & Glück, 2019; Spännäri & Kallio, 2020

2 esim. Martin ym. 2020

vastauksia, vaikka tätä usein viisaiksi sanotuilta ihmisiltä tai elämäkatsomuksilta odotetaankin. Se ei ole tietoa vaan taitoa, kykyä elää sopusoinnussa osana aikaansa ja maailmaansa. Kyky elää sopusoinnussa tarkoittaa myös kykyä omaan toimijuuteen, tehdä tietoisia eettisiä valintoja viisaasti. Se ei ole passiivista sopeutumista vaan vastuullisuutta itselleen, läheisille ja maailmanpiirilleen. Osa viisautta on nähdä maailmanpiirinsä kokonaisuus, nähdä, mihin voi vaikuttaa ja mihin ei voi vaikuttaa.

Kestävän kehityksen arvo haastaa meitä ymmärtämään oma maailmanpiiri globaalin vastuun kokonaisuutena. Siinä asiassa meillä on opittavaa monilta alkuperäiskansoilta, joiden ihmis- ja sukupolvikäsitteeseen sekä luontosuhteeseen on sisältynyt maailman kokonaisuuden käsite ja vastuu, vaikka heillä ei olekaan ollut samanlaista tiedollista pohjaa nähdä maailmalle rajoja kuin mitä meillä nyt on luonnontieteellisen tiedon kautta. Intuiitiivisesti he ovat sen kuitenkin ymmärtäneet ja sitä kunnioittaneet.

Geneettisesti ihmisenä olemisessa on paljon kontekstista riippumatonta ja itse asiassa paljon kaiken elävän kanssa yhteistä. Jaamme ison osan evoluution moninaistamaa geeni-perimää kaiken elollisen kanssa, muidenkin kuin apinoiden. Se yhteys on kuitenkin merkittävästi heikennyt, kun ihminen on nostanut itsensä kaiken muun yläpuolelle.

Elämän haasteemme kytkeytyvät kuitenkin vahvasti kontekstisidonnaisuuteen. Olemme luoneet tietynlaisen maailman ja kulttuurin, ja sen maailman eritahtisuus biologisen evoluution vauhtiin aiheuttaa isoja haasteita. Minulle on tärkeää juuri kyky löytää yhteydet biologisen, kognitiivisen,

hengellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kerrostuman kesken. Ne ovat erillisiä, ja kuitenkin kaikki samaa kehityksen adaptoituvaa kiertokulkua.

EEVA:

Viisauteen todellakin liittyy katseen kääntäminen myös omaan itseän. Erilaisissa filosofioissa ja uskonnoissa ajatus itsensä kehittämistä ja jopa muuttamisesta sisäisen työskentelyn kautta on ollut tärkeänä ajatuksena läpi vuosituhansien. Tietysti tämä edellyttää, että ensiksi kykenee havainnoimaan ja tulkitsemaan itseään – vaikkapa sitä, mistä motiiveista toimii. Ajatuksistasi välittyi ehkä enemmän juuri tällainen itsetiedostaminen kuin itsekasvatus, mutta ne ovatkin läheisiä käsitteitä. Itsekasvatuksessa ihminen muuntaa tietoisesti itseään, esimerkiksi harjoittelemalla, toimimalla, muokkaamalla mieltään. Tämä linkittyy myös kestävyysmurroksen tavoitteluun: kuinka ja miksi ihmiskunta ei kykene tiedostamaan väistämätöntä katastrofia ja ennen kaikkea, miksi emme kasvata itseämme niin tahdonalaisesti, että voisimme esimerkiksi muuttaa tietoisesti omaa kulutustamme.

Olemme paradoksin edessä: talouskasvu ylläpitää kulttuuriamme, ja sen muuntaminen tietoisesti tulee luomaan uuden kulttuurin, mutta todennäköisesti ei ilman vaikeuksia ja syviäkin kriisejä. Tapahtuuko niin, että vain tarpeeksi voimakas ristiriita voi murtaa aiemmat tavat ja pakottaa muuttumaan? Millä tavoin voimme saada aikaan tarpeeksi laajan muutoksen, kun suurin osa ihmisistä ei ensisijaisesti ajattele yhteistä hyvää, eikä välitä toimintansa seurauksista,

eikä halua tietoisesti muuttaa toimintaansa? Olemme erilaisia ihmisiä, emmekä tavoittele kaikki samoja asioita – voimme valita arvomme. Olen epäileväinen sen suhteen, että edes parhaassa tapauksessa voisimme olettaa ihmiskunnan muuttavan arvojaan kestäväen kehityksen suuntaan ilman, että siihen joillakin hallinnollisilla päätöksillä osittain ihmisiä ohjataan.

OLLI-PEKKA:

Tarvitsemme myös itsekasvatusta: se on viisauden alku. Se on kykyä reflektoida omaa ajatteluaan, omia tunteitaan ja kulloistakin kontekstia. Oman ajattelun ja tunteiden tiedostaminen ja niiden riippuminen tilanteesta ovat itsekasvatuksen olennaisia elementtejä. Samalla kyky oman identiteetin kehittymiseen vuorovaikutuksessa muiden kanssa kehittyy. Valmius elää ja muuttua sopusoinnussa suhteessa elinympäristöön kehittyy. Kyky nähdä erilaisia tilanteiden ja oma suhde niihin kussakin tilanteessa paranee. Itsekasvatukseen kuuluu sen käsittely, mitä itsessämme torjumme, haluamme peittää tai pelkäämme ja projisoimme toisiin, oman mielen oikopolkujen ja vääristymien tuntemista, kulttuurisidonnaisten stereotyyppien tunnistamista, henkilökohtaisten tai yhteisön traumojen käsittelyä. Se on myös ajattelematonta tietämistä eli sitä, kun keho tietää, mitä me emme osaa järkipäisesti ajattelemalla ja sanoina tietää. Tämä on hyvin tiivis luonnehdinta siitä, miten ymmärrän itsekasvatuksen. Puhun siis viisaudesta kaiken sen perusteella, minkä olen muodostanut eletystä ja koetusta elämästä.

EEVA:

Itsekasvatus edellyttää motivaatiota ja ymmärrystä, enkä ole varma, kuinka laajasti sitä voidaan olettaa olevan. Samoin viisauteen edellytettävä oman toiminnan reflektointi ei ole helppo tehtävä. Viisauden edellytyksiin voidaan tietysti kasvatuksella vaikuttaa lapsuudessa ja nuoruudessa. Edellytysten täyttyminen voi parhaimmillaan johtaa hyviin tuloksiin myöhemmässä elämässä, eli viisaudella on havaittu tutkimuksessa olevan yhteys lapsuuden kasvutaustaan. Pitkittäistutkimuksesta tiedetään,³ että lapsuusiän emotionaalisesti tukevalla kasvuympäristöllä on yhteys myöhemmän aikuisiän ja vanhuuden aikaisen viisauden esiintymiseen. Tältä perustalta olen alkanut miettiä, pitäisikö viisauden ensi siemenet kylvää jo lapsuudessa ja nuoruudessa. Toisaalta tiedetään olevan ihmisiä, jotka kykenevät aikuisiällä ylittämään ja nousemaan äärimmäisen vaikeistakin elämäntilanteista kohti positiivista kehitystä. Viisaustutkimusten perusteella tiedetään, että nimenomaan syvälinen vaikeuksien reflektio voi parhaimmillaan viedä viisastumiseen – tai sitten ei, tämäkin on yksilöllistä.⁴ Oleellista on se, kuinka ihminen työstää omia kokemuksiaan.

OLLI-PEKKA:

Viisauden käsitteessä rima on usein asetettu varsin korkealle. Voitaisiinko keskittyä puhumaan viisaudesta enemmän elämään opettelemisen ja harjoittelun taitona? Miten elää parempaa elämää? Miten olla hyvä ihminen? Miten elää

---

3 ks. Ardelt ym. 2018

4 esim. Munroe & Ferrari, 2022

sopuosoitnussa toisten ja luonnon kanssa itseään toteuttaen? Mitkä sitten ovat elämän tärkeimpiä taitoja? Esimerkiksi ajatukset yhteyden luomisesta itseensä ja ympäristöönsä ja toisenlaisten näkemysten ja näkökulmien ymmärtämisestä ovat tärkeitä. Tärkeätä on myös esimerkiksi taito tarkastella oman ajattelunsa vääristymiä ja rajoituksia, erehtyväisyyden hyväksymistä itsessään ja muissa, ja kykyä kasvaa vuorovaikutuksessa. Kenenkään ei tulisi joutua käymään läpi alistetuksi tai kaltoin kohdelluksi tulemisen kokemuksia herkistyäkseen näille kysymyksille, vaan ne olisi voitava omaksua osana ihmisarvoa kunnioittavaa kasvatusta ja koulutusta lapsuudesta lähtien. Mitä tarvitsemme kiperimmin juuri nyt? ”Hyvää arkea kaikille”, muotoilisi vaalikampanjan suunnittelija, ja ”viisauden filosofiaa”, sanoisi ehkä tutkija. Helpommin sanottu kuin tehty, mutta mitä vaihtoehtoja meillä on?

EEVA:

Kuinka viisaus sitten suhteutuu kestävän kehityksen käsitteeseen? Millaista viisautta tarvitaan tässä maailmanajassa, jossa globaalin tuhoutumisen uhka on päällämme? Kyse on todellisesta pirullisesta ongelmasta, ja nimenomaan tällaisten kysymysten käsittelyssä viisaus vasta paljastuu – siitä ovat viisaututkijat yksimielisiä. Millaisella viisaudella voidaan edistää kestävää kehitystä?

OLLI-PEKKA:

Itse asiassa kehitys tarkoittaa minulle eri asiaa kuin edistys. Edistys pitää sisällään vertailtavuuden entiseen, kehitys kulkee kontekstin muutoksen mukana. Kun konteksti muuttuu,

erilaisten tilanteiden objektiivinen vertailu on haastavaa. Kehitys on elämistä vuorovaikutuksessa elinympäristön kanssa, ja kestävyys tarkoittaa sen toteuttamista jatkuvuuden mahdollistamalla tavalla. Jatkuvuus tulee mahdolliseksi eettisesti ja esteettisesti perusteltavilla ratkaisuilla. Jatkuvuus tarkoittaa ihmisen, yhteisön ja koko elämän kehkeytymistä siten, että ekosysteemien jatkuvuus on turvattu.

EEVA:

Menee ehkä turhan abstraktiksi, mutta tarkennan: onko kehitys siis suhteellinen käsite ja aina palautettavissa siihen ympäristöön, missä sanaa käytetään? Suhteellisen, ristiriitoja sietävän ajattelun psykologinen tutkiminen on osa viisauden psykologisen tutkimisen perinnettä.⁵ Iän myötä ehdottomuuden vaade alkaa menettää merkitystään ja asioita kyetään tarkastelemaan osin itsestä poikkeavistakin näkökulmista, mikä johtaa myös tiedolliseen nöyryyteen: olemme ihmisinä aina sidoksissa rajalliseen tietämiseen.

OLLI-PEKKA:

Kun puhutaan kestävästä kehityksestä, siihen sisältyy normatiivinen tavoite jostakin paremmasta, kuin mitä nykyinen tila on. Haaste on kahden erilaisen hetken vertailu. Voimme vertailla mitattavia suureita eri aikaikkunoissa ja sanoa, että niiden suureiden osalta on tapahtunut kehitystä parempaan tai huonompaan suuntaan. Kuitenkin ihmisen ja kulttuurin kehitykselle on tyypillistä, että ratkaistessamme kulloisiakin

---

5 Kallio, 2016

ongelmia samalla luomme uusia ongelmia, joita emme ole kyenneet ennakoimaan tai joiden merkityksen olemme aliarvioineet. Muovin synty on tästä hyvä esimerkki: se on hyvin tarpeellinen, kestävä ja aikaisempia kevyempi materiaali, jota tarvittiin monien ongelmien ratkaisemisessa. Samalla tulimme synnyttäneeksi lisääntyvää tarvetta fossiilisten energialähteiden käyttöön ja loimme saasteongelman eläin-, kasvi- ja myös ihmiskunnan haitaksi. Muovin myötä meillä oli jotain parempaa, mutta myös tukku uusia ongelmia ratkaistavana.

Ajatus paremmasta sisältää vertailun. Kahden erilaisen kontekstin vertailu on mahdotonta, koska systeemissä tapahtuvat muutokset vaikuttavat kaikkeen systeemissä. Siksi mielestäni kannattaa pyrkiä ennakoimaan kussakin hetkessä tehtävien ratkaisujen vaikutuksia tulevien sukupolvien elinolosuhteisiin mahdollisimman monipuolisesti. Sen tulee olla hallinto- ja päätöksenteko järjestelmien lähtökohta. Samaan aikaan on oltava nöyrä tietämättömyytemme ja rajallisuutemme edessä. Emme kykene ennakoimaan kaikkia yhteisvaikutuksia, joita teoistamme ja päätöksistämme seuraa. Siksi tulee pyrkiä aina mahdollisimman hyvään kussakin hetkessä. Se edellyttää kykyä hyödyntää epävarmaa informaatiota ja luoda improvisoituja ratkaisuja ja valmiutta räätälöidä ratkaisuja paikallisiin olosuhteisiin.

Oma kysymyksensä ovat innovaatiot, joiden tulevaisuuden vaikutuksia emme etukäteen voi tietää, mutta joihin sisältyy riskejä suurimittaisesta tuhosta. Tällaisia innovaatioita työstetään jatkuvasti esimerkiksi geeniteknologian, tekoälyn ja itseohjautuvien asejärjestelmien kehittämisessä. Miten niitä koskevia päätöksiä tulisi tehdä? Tulisiko ihmisten jättää

kokonaan kehittämättä sellaiset innovaatiot, joihin sisältyy mahdollisuus laajinsa merkittävästä tuhosta? Monet uudet teknologiat, esimerkiksi ydintekniikan sovellukset, saavuttavat laajaa tuhovoimaa ilman merkittäviä resursseja ja ovat siksi vaikeasti valvottavia. Miten ylipäättään on mahdollista ymmärtää erilaisten teknologian innovaatioiden yhteisvaikutus, kun parhailla tieteilijöilläkin on vaikea ymmärtää esimerkiksi sitä, millä logiikalla tekoäly saavuttaa tietyt lopputulokset? Nämäkin ovat kestävän kehityksen kysymyksiä. Kehitys on elämistä vuorovaikutuksessa elinympäristön kanssa, ja kestävyys tarkoittaa sen toteuttamista jatkuvuuden mahdollis tavalla tavalla.

EEVA:

Niin, voimme viisaasti yrittää nähdä kauaskantoisia vaikutuksia, ja jotkut tutkijat pitävät tätä yhtenä viisauden perusluttuvuuksista: olla kaukonäköinen.⁶ Olen samaa mieltä siitä, että kaukonäköisyyden yritys voi olla viisautta, mutta tarkkaan ottaen emme koskaan voi varmuudella tietää, mihin päämääriin asiat etenevät. Lopputulokset voivat olla myös eettisesti arveluttavia, vaikka tahtomme on ollut kaukonäköisesti luoda eettisesti paras ratkaisu.

OLLI-PEKKA:

Lisäksi mukaan tulee estetiikka. Se on syvästi inhimillinen kyky olla ja elää vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Estetiikka on kokijan ja koettavan, objektin, välinen suhde.

---

6 esim. Sternberg, 2003

Siinä suhteessa tarkastelemme samalla itseämme, arvotamme kokemaamme ja samalla koemme arvon itsessämme. Estetiikka on yhteydessä pyhään, kokemukseen itseämme suuremmasta. Kauneuteen liittyy kyky erotella erilaisia tyylejä ja ilmaisia, ja kehittyä kyvyssä tehdä erotteluja. Erottelut antavat valmiudet tuoda erottavia tekijöitä yhteen uudella tavalla, ja siinä mielessä luovuus ja estetiikka kukkivat samalla niityllä. Estetiikka koskettaa myös ajattelua ilman sanoja, ihmisyden kokemusta ennen kielen kehitystä.

EEVA:

Joskus toinen ihminen sanoillaan osuu asiaan, jota on itse miettinyt. Jo aiemmin viittasit jatkuvuuteen kestävän kehityksen alueella. Mikäli tuhoamme fyysiset elinehtomme, meillä ei ole jatkuvuutta maapallolla. Kyse on todellakin elämän jatkumisesta. Elämme ikään kuin emme välittäisi, jatkuuko elämä jälkeemme tai ei. Tämä osoittaa täydellistä välinpitämättömyyttä. Mistä tämä voi johtua? Yleensä ihminen itsesuojeluvaisto pakottaa toimimaan elämän jatkumisen suuntaan, mutta nyt se ikään kuin on kadonnut, hävinnyt silmistämme ja mielistämme.

OLLI-PEKKA:

Me olemme Suomessa kristillisen maailmankatsomuksen kyllästämiä. Siihen maailmankatsomukseen sisältyy päättyvän tarinan ajatus. On alku ja loppu, maailman synty ja sen loppu, jolloin kaikki muuttuu toiseksi. Meidän on siksi ehkä vaikea mieltää ajatusta jatkuvuudesta ilman uuden ihmisen syntyä, nousua taivaaseen ja taivasten valtakunnan

tuloa. Ajattelemme, että tulee joku porrasmainen hyppäys uuteen.

Tieteellisessä maailmankuvassamme emme taas näe arvoa menneillä sukupolvilla. Ne eivät tule kummittelemaan, eikä heidän puolestaan tarvitse uhrata. Kun emme näe sukupolvia takanapäin, emme näe heitä myöskään tulevassa. Emme kunnioita menneitä tai tulevia sukupolvia saatikka elinolosuhteita ja luontoa, joka meistä huolehtii. Joskus huomaa melkein tendenssinomaista fatalistisuutta olla välittämättä siitä, mikä on tulevien sukupolvien ja maailman tulevaisuus. Olemme yksilöitä, jotka ovat kiinnostuneita elämään hyvän sään aikaan ja sen jälkeinen on muiden murhe.

EEVA:

Tämä kaikki liittyy hyvin vahvasti eettisyyteen, moraaliin ja arvoihin. Ne kaikki tietysti voidaan määritellä eri tavoin, mutta otan nyt ad hoc -määritelmäksi vain sen, että se liittyy käsityksiin asioiden erilaisista merkittävyksistä. Se perustuu asioiden keskinäisvertailuun ja hierarkioihin ”hyvästä ja siitäkin paremmasta”. Lienee turhaa sanoa, että tämä ulottuvuus on viisaudessa välttämättä, mutta niinhän se on ihmisen kaikessa ihmistoiminnassa: suosimme aina jotakin.

OLLI-PEKKA:

Se on vastuuntuntoa ja -kantoa sekä harkintakykyä kestävän kehityksen vaatimista ratkaisuista niissäkin tilanteissa, joissa erilaiset oikeushyvät tai hyveet ovat keskenään ristiriidassa. Eettisyys ei ole tietämistä, se on hyvän elämän etsimistä kuskakin kontekstissa.

EEVA:

Mistä filosofisesta pohjasta nostat eettisyyden ja arvot? Vai onko se sinulle pragmaattisesta ajatuksesta nousevaa, eli että nykyinen elämäntapamme johtaa tuhoisiin seurauksiin ja olemassaolon jatkuminen on uhattuna? Ymmärrän vastauksesi myös niin, että kestävä kehitys on tässä kontekstissamme sellainen arvo, joka ohittaa muut arvot, koska kyse on perustavasti elämän säilymiseen liittyvästä tekijästä. Lisäksi tulkitseen niin, että eettisyys ei ole vain kognitiivista vaan että se on jopa jotain muuta, ehkä jotain kokemuksellista.

OLLI-PEKKA:

Olen lukenut runsaasti filosofista kirjallisuutta, mutta en silti osaa ajatella painotusta nousevaksi jostain tietyistä filosofisesta pohjasta. Se nousee kaikesta siitä, mitä olen eletystä elämästä oppinut, nähnyt, kokenut ja tuntenut. Siitä nousee myös eettisyyden ajatus, jossa on kognitiivinen ulottuvuus, mutta se kiinnittyy syvemmin ihmisenä olemiseen ja kasvamiseen. Se on enemmän kuin väitteellinen tietäminen: väitteelliseen tietämiseenkin sisältyy aina eettinen valinta jonkin toisen arvottamisesta yli toisen – parempana ja oikeampana ratkaisuna. Ennen väitteellistä tietämistä on valittava se tietämysperusta, johon tietäminen nojaa. On kysyttävä, miksi juuri jokin asia on tietämisen ja tutkimisen arvoinen, eikä jokin toinen. Se-kin on eettinen valinta. Tietoon perustuvan päätöksenteon ja maailmankuvan päälle ladataan liian paljon painolastia. Se on arvokasta, ja sitä tarvitsemme ehdottomasti, mutta se ei ulotu kaikkialle eikä ole irrallaan ihmisen sisäisestä todellisuudesta eikä tunteiden ja kokemuksellisuuden maailmasta.

EEVA:

Onko kokemuksellisessa etiikassa vaarana kuitenkin se, että ääri muodossaan mikä tahansa kokemus voidaan määritellä hyväksi, vaikka se vahingoittaisi laajemmin muita? Vakuut- taako kokemuksellinen etiikka kieltäjiä, jotka kiistävät glo- baalit riskit?

OLLI-PEKKA:

Kokemuksellisen etiikan korostaminen johtaa helposti kai- ken suhteellisuuteen ja lopulta kaiken kieltämiseen, nihilis- miin. Kokemuksellinen etiikka helposti puetaan myös väit- teellisen tiedon kaapuun eli oikeassa olemisen ajatukseen. Etiikka ei ole minulle oikeassa tai väärässä olemista, vaan se on punninnan ja pohdinnan prosessi, jossa ajattelun lihakset vähitellen vahvistuvat. Yksi hankalan polarisoituneen keskus- telukulttuurin ilmentymä on moraalien vartijoiden ammatti- kunnan kasvu. Samassa persoonassa on läsnä syytetty, syyttä- jä, uhri ja tuomari. Eikä kyse ole vain moraalien vartioinnista omassa elämässä, vaan myös muiden elämän osalta. Vapauden ja henkisen avaruuden liikkumavara kapenee tässä ilmapiiris- sä kovaa vauhtia.

Tärkeämpää on moraalien vaalinta, moraalisten kysymysten pohdinta, joita ihmiskunnalla totisesti riittää. Se on yhteisöl- listä pohdintaa, jossa paitsi oman itsensä tunteminen, myös toisenlaisena olemisen ymmärtäminen on keskeistä.

Minulle kestävässä kehityksessä on kyse ihmiselämän säi- lymisestä ja jatkumisesta ja seuraavien sukupolvien elämän edellytysten turvaamisesta. Se voi toteutua, jos suhtaudumme samalla vakavuudella kaiken elämän säilymisen turvaamiseen.

Lajien monimuotoisuuden ylläpito on keskeinen tavoite kehittyvässä kehityksessä, ja se on ilmastonmuutoksen alle jäänyt, ehkä vielä suurempi ihmisen toimien uhri.

EEVA:

Olemme aina keskellä prosessia, muutosta, virtaa. Omista koulukokemuksistani muistan sen, että meitä todellakin opetettiin siihen, että on olemassa jonkinlainen ehdoton ratkaisu, jonkinlainen loppupiste, tai että todellakin jokin asia (kuten muovi) on keksitty ”lopulliseksi ratkaisuksi” paketoimiseen. Kokemus taitaa opettaa muutoinkin, että historian ”lopulliset ratkaisut” eivät yleensä ole päättyneet eettisesti kovin hyvin. Ehkä suurinta viisautta osoittaa kyky ymmärtää, että olemme vain jatkuvassa, loppumattomassa prosessissa, jossa joudumme tekemään uusia suuntautumisita tilanteesta riippuen. Nykyisessä tilanteessa välttämättömiä ovat laajat systeemiset ja globaalit ratkaisut, joista tulemme etenemään yhä uudelleen ja eteenpäin elämän prosessissa yhä uusiin vaiheisiin ja haasteisiin.